

Rafał Józwicki

Spółeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi

WYBRANE ASPEKTY FUNKCJONOWANIA INSTYTUCJI UBEZPIECZENIOWYCH NA RYNKU FINANSOWYM W POLSCE

1. Wstęp

We współczesnym systemie rynkowym funkcjonowanie podmiotów gospodarczych nierozzerwalnie powiązane jest z rynkiem finansowym. Na tymże rynku przedsiębiorstwa przejawiają swoją aktywność na różne sposoby. Po pierwsze mają możliwość pozyskania kapitału w drodze emisji papierów wartościowych takich, jak np. akcje i obligacje, który to kapitał po przekształceniu w różnego rodzaju aktywa przyczynia się do generowania zysku. Po drugie w sytuacji posiadania nadwyżek środków pieniężnych przedsiębiorstwa mogą ulokować je w różnego rodzaju instrumenty finansowe, licząc na uzyskanie zadowalającej stopy zwrotu. Innym wreszcie aspektem wykorzystania rynku finansowego przez przedsiębiorstwa jest możliwość zabezpieczenia się przed ryzykiem poprzez dokonywanie transakcji z wykorzystaniem instrumentów pochodnych. Ze względu na mnogość operacji trudno jest właściwie wyobrazić sobie funkcjonowanie gospodarki bez istnienia rynku finansowego. Jednym z rodzajów podmiotów, które w sposób szczególny są powiązane z rynkiem finansowym, są instytucje ubezpieczeniowe. Specyfika tychże powiązań związana jest z faktem, iż ubezpieczyciele to instytucje zaufania publicznego.

Sam podmiot prowadzący działalność ubezpieczeniową musi dysponować określonym kapitałem i inwestować go w odpowiedni sposób. Środki pieniężne będące do dyspozycji ubezpieczyciela pochodzą od zarówno udziałowców, jak i od samych ubezpieczonych. Towarzystwo ubezpieczeniowe, gospodarując środkami, dokonuje m.in. lokowania tychże środków, co jednak nie jest celem samym w sobie, a jedynie ma się przyczynić do możliwości wypłacania świadczeń, odszkodowań czy dywidend lub udziałów dawcom kapitału. Aby ten cel osiągnąć, towarzystwo musi utrzymywać płynność finansową i mieć dochód przy akceptowalnym poziomie ryzyka [2, s. 115].

Celem niniejszego artykułu jest analiza portfeli lokat towarzystw ubezpieczeniowych przez pryzmat ich zaangażowania w inwestycje na rynku finansowym.

Ze względu na przedmiot objęty ochroną ubezpieczenia obejmują dwa działy. Dział I obejmuje ubezpieczenia na życie z kolei do działu II zalicza się pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe. Analizy będące przedmiotem niniejszego opracowania uwzględniają ten właśnie podział i obejmują lata 2002-2006.

2. Specyfika funkcjonowania towarzystw ubezpieczeniowych

Przedsiębiorstwa ubezpieczeniowe określane są jako podmioty funkcjonujące w obszarze ubezpieczeń na życie i majątkowych. Podstawowa działalność tych podmiotów związana jest z zawieraniem i obsługą umów ubezpieczeniowych oraz z prowadzeniem działalności inwestycyjnej. Działalność ta w odniesieniu do towarzystw funkcjonujących w Unii Europejskiej opiera się na dyrektywach Rady Europejskiej oraz na wewnętrznym prawodawstwie państw członkowskich, które powinno być zharmonizowane z unijnym.

Działalność inwestycyjna towarzystw ubezpieczeniowych podlega pewnym ograniczeniom tak, aby zabezpieczyć interes posiadaczy polis. Istota i znaczenie tego celu związane są bezpośrednio z zaufaniem, którym klient musi obdarzać ubezpieczyciela. Przepisy prawne regulujące funkcjonowanie towarzystw ubezpieczeniowych w dobie integracji gospodarczej dotyczą najczęściej kilku fundamentalnych obszarów funkcjonowania tych podmiotów i dotyczą określenia [2]:

- zasad działalności inwestycyjnej,
- rodzaju aktywów, w które towarzystwa mogą lokować posiadane środki,
- minimalnych i maksymalnych wartości poszczególnych klas aktywów w portfelu inwestycyjnym towarzystwa,
- limitu środków, które mogą być ulokowane w jednym podmiocie lub w grupie podmiotów powiązanych kapitałowo, organizacyjnie lub w jednej inwestycji,
- zasad dopasowania aktywów i zobowiązań wobec posiadaczy polis w zakresie waluty i terminów zapadalności,
- wyceny lokat.

Zgodnie z ustawą o działalności ubezpieczeniowej z maja 2003 r. ubezpieczenia podzielone są na dwa działy: dział pierwszy obejmuje ubezpieczenia na życie, dział drugi natomiast dotyczy pozostałych ubezpieczeń osobowych i ubezpieczeń majątkowych [1].

Jak już zasygnalizowano we wstępie, rynek finansowy, czyli miejsce, w którym dokonywane są transakcje mające za przedmiot szeroko rozumiany kapitał [4], stanowi obszar, za pośrednictwem którego podmioty gospodarcze, w tym również będące przedmiotem zainteresowania niniejszego opracowania towarzystwa ubezpieczeniowe, przejawiają aktywność w dwóch fundamentalnych aspektach. Po pierwsze, podmioty na rynku pozyskują kapitał na prowadzoną działalność, co może odbywać się w drodze emisji akcji lub obligacji. Po drugie natomiast, przed-

siębiorstwa na rynku dokonują inwestycji posiadanych środków. Z punktu widzenia specyfiki funkcjonowania instytucji ubezpieczeniowych ich działalność inwestycyjna na rynku finansowym w głównej mierze związana jest z bezpiecznymi instrumentami finansowymi takimi, jak np. obligacje skarbowe czy bony skarbowe, oraz z instrumentami mniej bezpiecznymi takimi, jak np. wybrane akcje renomowanych podmiotów, ale już w znacznie ograniczonym zakresie. Sam proces inwestycyjny może się odbywać na rynku giełdowym lub też poza nim, np. na zasadzie bezpośrednich transakcji lub operacji z wybranymi podmiotami. Pomimo istnienia istotnych ograniczeń inwestycyjnych, możliwość lokowania środków na rynku finansowym przez ubezpieczycieli jest duża.

3. Aktywność lokacyjna instytucji ubezpieczeniowych na rynku finansowym

W celu zbadania działalności lokacyjnej instytucji ubezpieczeniowych na rynku finansowym w tab. 1 i 2 ukazano wybrane zagregowane pozycje aktywów dotyczących lokat instytucji ubezpieczeniowych działających w Polsce odpowiednio dla działu I i II za lata 2002-2006. Zaobserwować możemy zwiększenie się wartości lokat w obydwu działach: i tak w dziale I ich suma zwiększyła się z poziomu 26,9 mld zł do 36,9 mld zł w badanym okresie, z kolei w przypadku działu II wartość ta zwiększyła się w analogicznym okresie z poziomu 19,1 mld zł do ponad 35 mld zł. Zmiany te oznaczają zatem wzrost wartości lokat w działach I i II odpowiednio o 37,18 i 83,01% w analizowanym okresie, a na wzrost ten złożyło się powiększenie wartości aktywów ubezpieczycieli w każdej z kategorii lokat – z wyjątkiem ubezpieczycieli działu I, w którym to dziale nie występowały należności depozytowe od cedentów.

Jak wiadomo, na inwestycje ubezpieczycieli składają się cztery kategorie, a mianowicie: nieruchomości, lokaty w jednostkach podporządkowanych, inne lokaty finansowe oraz należności depozytowe od cedentów. W celu dokładniejszego zbadania zjawiska kształtowania się struktury wszystkich lokat w tab. 3 przedstawiono udziały ich poszczególnych rodzajów w odniesieniu do całego portfela. Jak wynika z analizy dokonanej w tejże tabeli, w dziale zarówno I, jak i II najistotniejszą pozycję lokat stanowią tzw. inne lokaty finansowe. W przypadku działu I w całym badanym okresie kształtują się one na poziomie zbliżonym do 95% udziału w ogóle lokat – w dziale I, jak zresztą wynika z omawianej tabeli, wszystkie kategorie lokat w omawianym okresie pozostają na podobnym poziomie. Z kolei w dziale II obserwujemy zjawisko spadku udziału innych lokat finansowych z poziomu 91,14 do 82,27%, czyli o prawie 9 punktów procentowych. Spadek ten związany był ze zwiększającym się udziałem innych składników lokat, a mianowicie: inwestycji w nieruchomości z 0,83 do 2,01%, lokat w jednostkach podporządkowanych z 7,93 do 15,6% oraz zmiany udziału należności depozytowych od cedentów z 0,09 do 0,12%.

Tabela 1. Zestawienie lokat instytucji ubezpieczeniowych działu I za lata 2002-2006 (stan na koniec roku w tys. zł)

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006
Suma lokat	26 906 105	31 223 199	30 652 369	32 907 935	36 910 969
I. Nieruchomości	142 146	126 381	227 010	228 835	226 694
1. Grunty własne oraz prawo wieczystego użytkowania gruntu	85 403	75 596	76 906	76 840	75 083
2. Budynki, budowle oraz spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu	56 743	50 784	140 461	142 574	138 888
3. Inwestycje budowlane i zaliczki na poczet tych inwestycji	0	0	9 644	9 420	12 723
II. Lokaty w jednostkach podporządkowanych	1 113 438	1 190 785	1 621 848	1 380 968	1 461 820
1. Udziały lub akcje w jednostkach podporządkowanych	901 024	967 198	1 063 680	1 186 292	1 304 178
2. Pożyczki udzielone jednostkom podporządkowanym oraz dłużne papiery wartościowe emitowane przez te jednostki	212 414	213 752	312 584	190 073	151 826
3. Pozostałe lokaty	0	9 835	245 584	4 603	5 816
III. Inne lokaty finansowe	25 650 521	29 906 033	28 803 511	31 298 132	35 222 455
1. Udziały, akcje oraz inne papiery wartościowe o zmiennej kwocie dochodu oraz jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne w funduszach inwestycyjnych	1 477 763	1 889 331	2 254 069	2 491 174	2 741 690
2. Dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu	23 604 423	27 040 670	24 724 527	26 109 193	26 635 131
3. Udziały we wspólnych przedsięwzięciach lokacyjnych	-	0	0	0	0
4. Pożyczki zabezpieczone hipotecznie	11 845	8 744	5 987	267	179
5. Pozostałe pożyczki	52 964	66 899	81 085	574 975	2 803 804
6. Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	478 480	893 188	1 717 000	2 121 893	3 019 677
7. Pozostałe lokaty	25 045	7 201	20 843	630	21 975
IV. Należności depozytowe od cedentów	0	0	0	0	0

Źródło: na podstawie [3].

Badając aktywność ubezpieczycieli w obszarze inwestycji na rynku finansowym, w tab. 4 i 5 zaprezentowano strukturę lokat w instrumenty finansowe odpowiednio dla działu I i II. W przypadku działu I najistotniejszą pozycję lokat w jednostkach podporządkowanych stanowią inwestycje w udziały i akcje tychże jednostek, które w badanym okresie uległy powiększeniu z 80,92 do 89,22%. Z kolei w innych lokatach finansowych największy udział mają dłużne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu, które jednak w badanym okresie zmniejszyły swój udział z 92,02 do 75,62%. Ta zmiana struktury związana była z istotnie zwiększającym się udziałem pozostałych pożyczek z 0,21 do 7,96% oraz lokat terminowych w instytucjach kredytowych z 1,87 do 8,57%.

Tabela 2. Zestawienie lokat instytucji ubezpieczeniowych działu II za lata 2002-2006 (stan na koniec roku w tys. zł)

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006
Suma lokat	19 145 437	21 500 862	26 612 125	30 601 358	35 038 306
I. Nieruchomości	159 730	162 195	791 409	728 402	704 800
1. Grunty własne oraz prawo wieczystego użytkowania gruntu	57 221	57 525	119 139	130 477	120 323
2. Budynki, budowle oraz spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu	71 644	79 742	582 288	565 632	569 427
3. Inwestycje budowlane i zaliczki na poczet tych inwestycji	30 865	24 928	89 982	32 293	15 051
II. Lokaty w jednostkach podporządkowanych	1 518 563	1 549 514	4 069 849	5 063 856	5 467 370
1. Udziały lub akcje w jednostkach podporządkowanych	1 355 768	1 389 819	3 977 700	4 978 743	5 407 119
2. Pożyczki udzielone jednostkom podporządkowanym oraz dłużne papiery wartościowe emitowane przez te jednostki	148 292	159 168	91 358	82 798	56 539
3. Pozostałe lokaty	14 503	527	791	2 315	3 712
III. Inne lokaty finansowe	17 449 718	19 762 943	21 728 285	24 786 261	28 824 707
1. Udziały, akcje oraz inne papiery wartościowe o zmiennej kwocie dochodu oraz jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne w funduszach inwestycyjnych	1 554 529	2 227 881	2 680 949	3 087 669	3 639 198
2. Dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu	14 443 846	16 036 498	17 881 956	18 781 463	21 229 049
3. Udziały we wspólnych przedsięwzięciach lokacyjnych	50	50	0	0	0
4. Pożyczki zabezpieczone hipotecznie	25 879	17 684	8 632	4 484	4 473
5. Pozostałe pożyczki	22 153	34 980	5 012	1 717 948	2 289 887
6. Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	1 402 532	1 445 649	1 118 349	1 194 363	1 656 583
7. Pozostałe lokaty	729	202	33 388	334	5 519
IV. Należności depozytowe od cedentów	17 427	26 209	22 582	22 841	41 429

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 3. Struktura lokat w dziale I i II w latach 2002-2006 (stan na koniec roku w %)

Lokaty działu I	2002	2003	2004	2005	2006
I. Nieruchomości	0,53	0,40	0,74	0,70	0,61
II. Lokaty w jednostkach podporządkowanych	4,14	3,81	5,29	4,20	3,96
III. Inne lokaty finansowe	95,33	95,78	93,97	95,11	95,43
IV. Należności depozytowe od cedentów	0	0	0	0	0
Lokaty działu II	2002	2003	2004	2005	2006
I. Nieruchomości	0,83	0,75	2,97	2,38	2,01
II. Lokaty w jednostkach podporządkowanych	7,93	7,21	15,29	16,55	15,60
III. Inne lokaty finansowe	91,14	91,92	81,65	81,00	82,27
IV. Należności depozytowe od cedentów	0,09	0,12	0,08	0,07	0,12

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z tab. 1 i 2.

Tabela 4. Struktura lokat w instrumenty finansowe działu I w latach 2002-2006 (stan na koniec roku w %)

Lokaty w jednostkach podporządkowanych	2002	2003	2004	2005	2006
1. Udziały lub akcje w jednostkach podporządkowanych	80,92	81,22	65,58	85,90	89,22
2. Pożyczki udzielone jednostkom podporządkowanym oraz dłużne papiery wartościowe emitowane przez te jednostki	19,08	17,95	19,27	13,76	10,39
3. Pozostałe lokaty	0,00	0,83	15,14	0,33	0,40
Inne lokaty finansowe					
1. Udziały, akcje oraz inne papiery wartościowe o zmiennej kwocie dochodu oraz jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne w funduszach inwestycyjnych	5,76	6,32	7,83	7,96	7,78
2. Dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu	92,02	90,42	85,84	83,42	75,62
3. Udziały we wspólnych przedsięwzięciach lokacyjnych	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4. Pożyczki zabezpieczone hipotecznie	0,05	0,03	0,02	0,00	0,00
5. Pozostałe pożyczki	0,21	0,22	0,28	1,84	7,96
6. Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	1,87	2,99	5,96	6,78	8,57
7. Pozostałe lokaty	0,10	0,02	0,07	0,00	0,06

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych w tab. 1.

Tabela 5. Struktura lokat w instrumenty finansowe dla działu II w latach 2002-2006 (stan na koniec roku w %)

Lokaty w jednostkach podporządkowanych	2002	2003	2004	2005	2006
1. Udziały lub akcje w jednostkach podporządkowanych	89,28	89,69	97,74	98,32	98,90
2. Pożyczki udzielone jednostkom podporządkowanym oraz dłużne papiery wartościowe emitowane przez te jednostki	9,77	10,27	2,24	1,64	1,03
3. Pozostałe lokaty	0,96	0,03	0,02	0,05	0,07
Inne lokaty finansowe					
1. Udziały, akcje oraz inne papiery wartościowe o zmiennej kwocie dochodu oraz jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne w funduszach inwestycyjnych	8,91	11,27	12,34	12,46	12,63
2. Dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu	82,77	81,14	82,30	75,77	73,65
3. Udziały we wspólnych przedsięwzięciach lokacyjnych	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4. Pożyczki zabezpieczone hipotecznie	0,15	0,09	0,04	0,02	0,02
5. Pozostałe pożyczki	0,13	0,18	0,02	6,93	7,94
6. Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	8,04	7,31	5,15	4,82	5,75
7. Pozostałe lokaty	0,00	0,00	0,15	0,00	0,02

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych w tab. 2.

W przypadku działu II w kategorii lokat w jednostkach podporządkowanych również pozycja udziałów i akcji w tychże jednostkach jest dominująca i w badanym okresie zwiększa się z 89,28 do 98,9%. Z kolei w innych lokatach finansowych dominują dłużne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu i w omawianym okresie zmniejszają swój udział z 82,77 do 73,5%, co związane jest ze znacznym wzrostem pozostałych pożyczek z 0,13 do 7,94%. Inne istotne z punktu widzenia lokat pozycje, a mianowicie udziały, akcje i inne papiery wartościowe o

zmiennej kwocie dochodu i lokaty w instytucjach kredytowych, utrzymują się na stosunkowo stabilnym poziomie i na koniec badanego okresu wynoszą odpowiednio 12,63 i 5,75%.

4. Zakończenie

Instytucje ubezpieczeniowe to specyficzne podmioty gospodarcze. Ich działalność obwarowana jest ograniczeniami inwestycyjnymi, które mają zapewnić bezpieczeństwo powierzonych środków tak, aby zapewnić przede wszystkim interes posiadaczy polis, czyli gwarancje wypłaty odszkodowania w sytuacji zaistnienia zdarzenia objętego ochroną ubezpieczeniową. Przeprowadzona analiza działalności inwestycyjnej towarzystw ubezpieczeniowych działających w Polsce pozwala zauważyć, iż w przypadku działu zarówno I, jak i II w latach 2002-2006 zwiększeniu uległy wartości lokat instytucji ubezpieczeniowych. W obydwu działach najważniejszą, bo stanowiącą ok. 90%, pozycję stanowią lokaty dokonywane z wykorzystaniem rynków finansowych. Oczywiście z powodu ograniczeń w możliwościach inwestycyjnych ubezpieczycieli przeważającą część lokat finansowych stanowią dłużne papiery wartościowe, które ze względu na emitenta są gwarancją zabezpieczenia interesów klientów instytucji ubezpieczeniowych.

Literatura

- [1] Dziennik Ustaw 2003 r. nr 124.
- [2] Ogrodnik H., *Wybrane problemy prowadzenia działalności lokacyjnej przez zakłady ubezpieczeń w dobie integracji gospodarczej*, [w:] *Ubezpieczenia*, red. S. Wieteska, publikacja ze Zjazdu Katedr Finansowych „Instytucje, instrumenty i strategie w dobie integracji gospodarczej”, Lublin 13-15 IX 2006 r., Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2006.
- [3] *Podmioty prowadzące działalność ubezpieczeniową*, Informacje i opracowania statystyczne za lata 2002-2006, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- [4] Wypych M., *Finanse i instrumenty finansowe*, Wydawnictwo SWSPiZ, Łódź 2001.

SELECTED ASPECTS OF THE ACTIVITY OF THE INSURANCE COMPANIES IN THE FINANCIAL MARKET IN POLAND

Summary

Insurance companies are one of the most important investors in the financial market. These companies form contracts with their clients and pay claims, so they must conduct proper asset management. The main goal of this paper is to examine the financial assets of insurance companies between 2002 and 2006. The author took into consideration data from life and non-life sector.